

TÓTH LÁSZLÓ

**Néhány megjegyzés a gerilla hadikultúra egy sajátos
manifesztációja kapcsán a Makkabeus felkelés első
szakaszából**

**Some notes on the special manifestation of the guerrilla culture
of warfare from the Maccabean revolt first period**

Absztrakt

Jelen írás, a három ortodox hadikultúra közül az egyik legrégebbinek, a gerilla hadviselésnek az egyik korai megjelenését vizsgálja. A vizsgálat időben a Makkabeus felkelés első szakaszára terjed ki. Továbbá elemzi, hogy milyen egyedi attribútumok determinálták a felkelő zsidóknál a hadikultúra e fajtájának a megjelenését és fejlődését.

Kulcsszavak: hadikultúra, gerilla hadviselés, Makkabeus felkelés

Abstract

A recent article examines from the three orthodox cultures of warfare, one of the oldest as well as the (earlier) appearances of guerrilla warfare. The survey covers the time of the first phase of the Maccabean revolt. Furthermore it examines the kind of unique attributes that were determined, and development of this kind of cultural warfare of the Jewish insurgents.

Keywords: culture of warfare, guerilla warfare, Maccabean revolt

A Makkabeus felkelés és annak a különböző aspektusainak vizsgálata meglehetősen népszerű és feldogozott témának számít a nemzetközi szakirodalomban. A népszerűség oka nyilvánvaló: a Makkabeus felkelés a zsidóság történelmének egyik legfontosabb mérföldköve, melyről évről évre a Hanuka ünnep keretein belül szerte a világon megemlékeznek, mivel az ünnep egy sikeres hadi cselekményen és annak a következményén, azaz a Jeruzsálemi Templom megtisztításán (i.e.164) alapszik. Mindenképpen érdemes vizsgálni azokat a körülményeket, melyek a győzelemhez segítették a felkelő zsidóságot ebben az aszimmetrikus küzdelemben. Maga az esemény vizsgálata egy lehetőség is egyben, hogy a jelenkori hadikultúrák evolúcióját elmélyültebben tudjuk megérteni, és azoknak potenciá-

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2015. VIII. évfolyam 3. szám

lis fejlődési irányait a későbbiekben fel tudjuk vázolni. Ezen vizsgálódásokkor tehát olykor érdemes a jelenkori hadikultúrát előtti állapotoknak az átfogó elemzése. Hadtörténeti szempontból tovább növeli a felkelés jelentőségét, hogy a konfliktus során a Szeleukida Birodalom jelentős engedményekre kényszerülve vereséget szenvedett. Ez az a birodalom, mely a Mediterráneum térségében, a Római Köztársaság után még mindig a második legerősebb hatalomnak számított, és amelyik a hatodik syriai háborúban (Kr.e. 170-168)¹ – közvetlenül a vizsgált konfliktus kirobbanása előtt – legyőzte a Ptolemaidák uralma alatt álló Egyiptomot, melyet végül a teljes összeomlástól a Nilus áradása² és a római diplomácia nyomása mentett meg.³

A felkeléssel kapcsolatos vizsgálódásokat megnehezíti, hogy a ránk maradt releváns források,⁴ az esemény kapcsán, Sulpicius Severust kivéve,⁵ a felkelők oldaláról származnak, továbbá időben jóval a felkelés után keletkeztek. A források második csoportját alkotó olyan egyházi auktorknál, mint például Szent Ágoston, gyakorlatilag az esemény az említés szintjén szerepel csak.⁶

Jelen írás, ahogy a cím is sugallja, elsősorban arra fókuszál, hogy a gerilla hadviselés hagyományosan első szakaszának lezárulásáig (azaz amikor a felkelők a gerillahadviselést feladva nyílt összecsapásra vállalkoznak) milyen tényezők voltak azok, melyek jelentős mértékben determinálták e hadikultúra evolúciójának menetét, valamint ha már a gerilla hadikultúrát vizsgáljuk, tekinthetjük-e a korabeli ókori zsidóság által képviselt a gerilla hadikultúra egy sajátos formájú mafinesztációjának? A hadikultúra, Kovács Jenő interpretációja szerint⁷ „a hadviselést érintő katonai, szellemi és anyagi értékek azon összessége, amely az ellenség erőinek a felbomlasztásának illetve a saját csapatok megőrzésének alapirányát jelöli meg”. A problémafelvetés megoldására ergo ennek a fényében érdemes még a vizsgálódásunkat (a részben a rendelkezésre álló források miatt is) az alábbi területekre kiterjesztenünk: a felkelés kirobbanásának okai, a társadalmi-jogi közege, a földrajzi viszonyok, a szemben álló felek közti fegyveres küzdelem megnyilvánulása különböző szinteken és annak hatásai, valamint szervezeti és vezetéssel előkerülő kérdések problematikája.

A Makkabeus felkelés közvetlen kiváltó okáról a források és a kutatók többnyire egyetértenek: a zsidóság vallásának és autonómiájának csökkentése, a hatodik syriai háború (Kr.e.170-168) idején zajló tartományi forrongások és a magas adóterhek váltottak ki. Azonban a vélemények között mégis jelentős különbségről beszélhetünk. Ernest Szabo lényegében a korabeli tartományok forrongások szerves folytatását látja Makkabeus felke-

¹ Polyb.. XXVIII:19, Diod, XXX:1, Malal:205-206

²MORKHOLM, Otto: Antiochus IV of Syria. Gyendal Koppenhága 1966. p.74

³Titus Livius XXXV:12, Zonar IX: 25, AppianSy: 66a, Polyb. XXXIX: 27

⁴Ios. Ant. XII-XIII: Macc.

⁵Sulp. Chron. II.17-23.

⁶Aug.Civ. XVII. 45

⁷KOVÁCS Jenő: Magyarország katonai stratégiája II OKTK tanulmány Budapest 1995 p.16-18.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2015. VIII. évfolyam 3. szám

lésben,⁸ ellenben Klaus Bringmann⁹ a korábbi felkelések csak az alapot képezték a király büntető rendelkezéseire, ezért lényében kontinuitásról az előzetes forrongások kapcsán nem beszélhetünk. Dov Gera a felkelést nem önmagában szemléli, hanem Kelet-Mediterráneumban zajló eseményekkel párhuzamosan szintetizálva a külföldi események begyűrésére helyezi a hangsúlyt.¹⁰

Ugyan újabban a zsidóságot sújtó büntetések kapcsán John Ma,¹¹ részben Bickerman nyomán vitatja,¹² hogy az intézkedések célja kifejezetten a vallásüldözés lett volna, szerinte sokkal inkább a Szeleukidáknak a tartományi szintű elégedetlenség miatti egyfajta igazgatási eljárásainak volt produktuma. Úgy vélte, hogy a jogok visszaállítása sokkal inkább köthető a hatalommal kooperáló hellenizált zsidóság sikeres petíciójának, mint a felkelők által vívott sikeres fegyveres küzdelemnek. Ezzel szemben egy másik álláspont szerint,¹³ a történet legfőbb aspektusa a vallásüldözés volt, az intézkedések pedig (általánosan az adóemeléseket nem számolva) kifejezetten a zsidó vallás ellen irányultak, ezáltal intenzívebbé és egyben erőszakosabban fokozva a hellenizációt, vagyis egy heterogén birodalom egységesítését.

A hellenizáló tendencia erőteljesen jellemezte IV. Antiókhosz Epifánész uralmát, akinek vallás és kultúrpolitikájának egyik szignifikáns eleme volt.¹⁴ Ez tényező azért is fontos, mert a felkelés jellege és céljai kezdetben nem a politikai követelések, hanem vallásos indítékok voltak. Ezt jól mutatja a Matatiás köré szerveződő, vallásukhoz ragaszkodó konzervatívabb zsidók példája, amikor kivonulnak a hegyek közé és egyfajta passzív ellenállással próbálkoznak kezdetben.¹⁵ Ezek a zsidók elégedetlenek voltak a fennálló status quoval, de szemben a nem vallási mozgalmakkal, ők múlt orientáltak, és egyfajta konzervatív forradalommal akarták visszaállítani a korabeli állapotokat, vagyis alapjaiban véve ők nem magát a birodalmi kereteket akarták megkérdőjelezni, hanem annak egyes intézkedéseit. Ezt jól mutatja az a tény is, hogy miután a tiltakozók még Matatiás vezetése alatt megerősödtek, akcióik az általuk kifogásolt idegen vallási objektumok, például oltárok, illetve a zsidó tör-

⁸ SZABO Ernest: Operational issues of insurgency/counterinsurgency: The Maccabean Revolt School of advanced military studies United State sArmy command and general Staff College Fort Laevenworth Kansas 1997 p.7-13.

⁹ BRINGMANN, Klaus: *Hellenistische Reform und Religionsverfolgung in Judäa: Eine Untersuchung zur jüdisch-hellenistischen Geschichte (175–163 v. Chr.)*. Abhandlungen der Akademie der Wissenschaften, philologisch-historische Klasse 3.132. Göttingen, Germany: Vandenhoeck & Ruprecht, 1983 p.103-146

¹⁰ GERA ,Dov.: *Judea and theMediterranean Politics 219 to 161 B.C Brill Leiden 1997 p.153-205.*

¹¹ MA ,John: *Re- examining Hannukah ,The MarginaliaReview of theBook 2013 < <http://marginalia.lareviewofbooks.org/re-examining-hanukkah/>> [2015-07-07 14:21]*

¹² BICKERMANN, Elias. *The God of the Maccabees: Studies on the Meaning and Origin of the Maccabean Revolt*. Translated by Horst R. Moehring. Studies in Judaism in Late Antiquity 32. Leiden, The Netherlands: Brill, 1979 p. 24- 80.

¹³ Ezen álláspont Bickerman munkája előtt volt domináns bővebben lásd. SOLOMON, Norman: *Historical Dictionary of Judaism Roman & Littlefield 2015 p. 293.*

¹⁴ Ezen tendencia birodalom mási tartományokban ugyanúgy jelen volt, Hierapoliszban pl a helyi istennő elvétele után, hozományként a templomban tárolt kincseket elvitette lásd. Gran. Lic. 5.

¹⁵ 1Makk.1.11-2.30

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2015. VIII. évfolyam 3. szám

vényeket elhagyó polgártársaik ellen irányultak, ezzel felvéve a konzervatívabb és hellenizált zsidók között egy polgárháborús aspektust. Ez az attribútum azért is egyedi faktor, mert általában a gerilla hadviselést választók törekszenek arra, hogy a lakossággal jó viszont ápolva azokkal kooperálni tudjanak – itt viszont a társadalmi közeget a megosztottság miatt heterogénnek kell tekintenünk és a felkelők így ebben az előkészítő szakaszban (mely Matatiás haláláig Kr.e. 165-ig tart) lényegében a vidéki társadalmi közeg homogenizációját valósították meg. Fenti törekvést a felkelés bázisának építésén túl, a vallási szféra indirekt eszközeinek alkalmazásának is tekinthetjük egyúttal. Részben emiatt a társadalmi megosztottság miatt létezik a felkelésnek egy marxista interpretációja is, mely szerint a felkelők¹⁶ a vidéki zsidósággal lényegében osztályharcot vívtak.

Mivel a felkelés élére álló vezető személyiség, Matatiás pap volt, aki hivatalból ismerte a zsidó törvényeket, így az általa vezetett küzdelmet akár a gerilla hadikultúra fajtái közül¹⁷ azonosíthatnánk a hagyománytisztelő csoportokéval is. Megjegyzendő, hogy a célok később jelentősen módosultak Matatiás halálával és a Júdás Makkabeus által kivívott katonai győzelmekkel. A vallási szféra részéről gyakorlatban megvalósuló hadikultúra erősen de-terminált volt, azonban a szombat átmeneti feloldásával a hadviselést korlátozó egyik tényező megszűnt,¹⁸ valamint a háború indítását legalizáló Nagy Szanhedrint¹⁹ is ignorálta.²⁰ Mindezek azonban nem jelentették a többi vallásos előírás hatályon kívül helyezését, így felkelők eszköztárát továbbra is korlátozottnak kell tekintenünk. A korai időkben a zsidóság számára a háború indításának joga erőteljesen kötődött a mindenkori államhatalomhoz és vallási vezetőkhöz.²¹ Azzal, hogy a felkelők magukhoz vonták azt a jogkört, amihez a Szeleukidákhoz hű főpap és a Nagy Szanhedrin rendelkezett, lényegében a zsidó társadalom számára egy kettős hatalmi rendszer alapjait rakták le.

A vallási szférában létező korlátozások más szinteken is permanensen jelen voltak. A felperzselt föld stratégiáját, továbbá a kutaknak megmérgezését, melyeket a maguk indirekt megközelítésével előszeretettel alkalmaztak az ókorban,²² az itteni közegben nem lehetett alkalmazni.²³ Fontos faktor volt a küzdelem szempontjából, hogy a védelmi jellegű háborúban a zsidó polgárnak kötelező volt a részvétel,²⁴ ez pedig egybevágott a felkelések

¹⁶ SHULDINER, David Philip: Of Moses and Marx: Folk Ideology and Folk History in the Jewish Labor Movement *Bergin & Garvey* Westport p. 21-22.

¹⁷ PORKOLÁB Imre: Aszimmetrikus hadviselés az ortodox és gerilla hadikultúra összecsapásai *Hadtudomány*, XV. évfolyam 4. szám, 2005. p. 9.

¹⁸ ¹Makk2.41-2.

¹⁹ A 71 tagú Nagy Szanhedrin Jeruzsálemben székelt.

²⁰ A független zsidó állam korábban a támadó jellegű háború vívása előtt a Nagy Szanhedrinnel kötelező jellegű volt a konzultáció, és bejegyzés kérése.

²¹ SOLOMON, Norman. Judaism and the ethics of war *International review of the Red Cross* vol.87 numb 858. June 2005 p.295-298.

²² Legeredményesebben a szkíták alkalmazták a perzsa inváziós seregek ellen, de az eljárás az ókori keleten sem volt ismeretlen. Lásd Xen. Anab. I.4.18 illetve 6.2. valamint Arrian. Anab.1.12.10.

²³ < <http://www.myjewishlearning.com/article/bal-tashhit-the-torah-prohibits-wasteful-destruction/> [2015.07.1 23:12]

²⁴ TB Tractate Sotah 44b

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2015. VIII. évfolyam 3. szám

szervezőinek céljával, hogy lakosságot megnyerjék a saját ügyük részére, valamint ezzel újabb területeket vonjanak be a küzdelembe, mely a humán erőforrás növekedését vonta magával a felkelők számára. A mentalitásbeli különbség nemcsak a felkelő zsidóknál, hanem a másik oldalon is jelentős tényezőnek minősült: hogy az önmagát a korabeli hellenisztikus normáknak megfelelően istenkirálynak tartó IV. Antiókhosz Epifánész nem tolerált semmilyen mértékű ellenszegülést parancsainak, továbbá semmilyen kudarcot sem, mert ebben a saját tekintélyén kívül a birodalom integritásának aláásását látta. Így az ideológiai szembenállás mindkét fél részéről magában hordozta a konfliktus további eskalálódását. Márpedig a Szeleukida Birodalom területi integritásával Antiókhosz Epifánész uralkodásának a végén, egyúttal a Makkabeus felkelés kitörésekor komoly problémák akadtak. A Szeleukida Birodalmat ugyanis súlyosan érintette az északi határokon Armenia függetlenedése,²⁵ de a legnagyobb veszélyt mégis a pártus előretörés jelentette. Kr.e. 167-ben I. Nagy Mithridatész pártus uralkodó elfoglalta Herat városát.²⁶ Herat geostratégiai jelentőségét az adta, hogy ezzel a lépéssel sikerült elválasztani egymástól a Szeleukida Birodalmat a szövetséges Baktriától, illetve azon túl, hogy a jelentős kereskedelmi csomópont pártus kézbe került, permanens veszélyt jelentett a birodalom iráni területeire is.

A Szeleukida hadsereg jellege kétszintű volt, élesen megkülönböztethetjük egymástól a tartományi szinten lévő tartományi lakosokból toborzott és jobb esetben zsoldosokkal kiegészített tartományi szintű milícia-szerű sereget, a szakcsapatokkal, és más fegyverekkel (lovasság, harci elefántok) ellátott királyi hadseregtől, mely a legütőképesebb a hellenisztikus államok közül. Antiókhosz Epifánész reformjainak köszönhetően²⁷ a királyi hadsereg mozgékonyága és manőverezési képessége jelentősen megnőtt, továbbá a hegyes terepen való hadviselés sem okozott problémát,²⁸ de lekötöttség miatt másik hadszíntéren volt rájuk szükség. Így tehát a tartományok vezetői kezdetben a rendelkezésükre álló helyi emberanyagon kívül másra nem igen számíthattak. A felkelők viszont emiatt sokkal, előnyösebb pozícióval rendelkeztek. A földrajzi viszonyokból kifolyólag a hegyes, dombos terület kedvező terepnek bizonyul a lovassággal nem rendelkező felkelők számára. További fontos szempont a hegyvidéki terepen limitált a járható útvonalak száma, és ebből kifolyólag magas volt a kockázata egy rajtaütésnek. Márpedig zsidó felkelők számíthattak az együttműködésre a magas adóktól szenvedő vidéki lakosságtól, így a segítségükkel sikerült az információs fölényt kivívni, így már kezdeményezőként tudnak fellépni az óvatlan ellenség ellen. A kezdeményezés megszerzése után már megnyílt a lehetőség a döntő harcászati erőcsoportosítással a harcászati fölény biztosítására.²⁹

²⁵Diod: XXXI:17a

²⁶Strabon. XI.11.2.

²⁷SECUNDA, Nick: The seleucid army. Monvert Publications 1994 p.10.

BAR-KOCHVA²⁸Bezalel: The Seleucid Army Organization & Tactics in the Great campaigns New York Cambridge University Press 2011 p.142-145.

²⁹PORKOLÁB Imre: Aszimmetrikus hadviselés az ortodox és gerilla hadikultúra összecsapásai Hadtudomány, XV. évfolyam 4. szám, 2005p. 4-5.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2015. VIII. évfolyam 3. szám

Samaria tartomány vezetőjével, Apolloniusszal is ez történt Jeruzsálem fele vezető úton: rajtaütöttek a seregén,³⁰ amely a szűk terepen a létszámfölény ellenére nem volt képes csatarendbe fejlődni. A helyszín egy hegyes terep, melynek a völgyén keresztül vezető keskeny út jelentőségét az adta, hogy ellenőrzésével lehetőség nyílt a Jeruzsálem felé vezető északi út kontroljára. A felkelők annak ellenére, hogy kevesebben voltak, több oldalról támadtak egyszerre, így a megtévesztéssel sikerült az ellenséget demoralizálni is. Ezért a csata során az ellenséges fővezér, Apolloniusz is elesett, akinek kardját később a felkelők vezére, Júdás Makkabeus mindig magánál hordta.³¹ Maga a győzelem hadászati-lag is jelentős volt, mert az elesettek fegyvereit megszerezve sikerült a felkelőket jobb fegyverzetel ellátni, valamint ezzel a kudarcral a Szeleukida vezetés nem tudta a megerősíteni a Jeruzsálemben állomásozó helyőrségét. Ez a győzelem hatott a felkelők céljaira is: a korábbi vallásos jelleg mellett a politikai dimenzióról is ettől pillanattól beszélhetünk igazán.

A Samariából érkező tartományi csapatok vereségét követően egy újabb összecsapásra került sor. A Szeleukida hadsereg célja ezúttal is a felkelők direkt módon való megsemmisítése volt, azonban a csatában szembenálló erők létszámát nagyságrendekkel nagyobboknak kell tekintenünk. A felkelők ellenfele ezúttal Serón, Koilé-Syra katonai vezetője volt.³² A források között a csata kapcsán némi eltérés szerepel, Sulpicius Severus 8.000 fős veszteségről beszélt és arról, hogy Serón a vesztes csatát túlélve visszatért, viszont a szerző nem adta meg még a csata pontos helyét sem.³³ Vele ellentétben Josephus Flaviust és a Makkabeusok könyvét relevánsabbnak kell tekintenünk. Az bizonyos, hogy a csata megkezdése előtt a zsidó felkelők a terepet tekintve előnyösebb pozícióban voltak, mert a magaslatokat birtokolták.³⁴ Az expedíciós sereg vezetőjét, Serónt a források alapján, váratlanul érte a felkelők támadása, akik a létszámbeli aránytalanságot jó taktikai érzékekkel egyenlítették ki. Júdás Makkabeus egy döntő roham mellett döntött, és a rendelkezésre állók erők súlypontját egyfajta ékként a Serón által vezetett rész felé irányította, aki a harc közben elesett, így az expedíciós sereg vezér nélkül maradt. A Szeleukidák újabb vereséget szenvedtek ezúttal Beth Horonnál.

A Szeleukidák részéről zajló harmadik expedíció sem változtatott a háború aszimmetrikus jellegén. A nyugati területek alkirálya, Lysziasz annyit tanulságként levont az előző két kudarcból, hogy a felkelők egyik legfőbb harcászati célkitűzése, hogy a csaták során az expedíciós sereg vezetőjét lehetőség szerint megsemmisítsék. Ezért a harmadik sereg két hadvezérrel, Gorgiasszal és Nikanórral az élen indult útra.³⁵ Akkor már a hírszerzés terén is sikerült javulást elérniük a támadóknak, ugyanis sikerült a felkelő zsidók táborát Mizpahnál felderíteni. Ernest Szabo felvetése nem zárható ki, miszerint a tábor eredeti

³⁰ Ios. Ant. XII.7., Sulp.Chron.II.21., 1Makk3.10-12.

³¹ Ios. Ant. XII.7.

³² Sulp. Chron. 2.21, Ios.Ant.XII.7,1Makk13-25.

³³ Sulp. Chron. 2.21

³⁴ Ios. Ant. XII.7,1Makk13-25.

³⁵ 1Makk3.38-4.27, 2Makk.8-29, 34.26, Ios. Ant. XII.7

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2015. VIII. évfolyam 3. szám

funkciója a megtévesztés lehetett,³⁶ ugyanis mire Gorgiasz csapata este megérkezett a nagyjából 27 km-re lévő táborhoz, senkit sem találtak ott, ugyanis Júdás vezetésével a felkelők az expedíciós sereg tábora ellen vonultak. Ezzel a manőverrel el tudták érni, hogy az expedíciós sereg megossa erőit és mire fáradtan visszaértek, Gorgiasz azt tapasztalta, hogy a felkelők elfoglalták a tábort és vele együtt a táborban lévő felszerelést is birtokukba vették. Ezek után nem látta értelmét a korábbi táboruk elleni rohamra és a visszavonulás mellett döntött, melyet a felkelők rajtaütéseikkel folyamatosan zavartak. Hajnal Piroska állítása, miszerint az emauszi ütközet nem gerillaharc alapján történt volna, már csak a források alapján sem tartható,³⁷ hiszen amint láttuk Emausznál szabályos ütközetre a felek között igazából nem került sor. A felkelők részéről a hadművelleti szintű célkitűzés még mindig az ellenség kifárasztása volt.³⁸ Az emauszi győzelem stratégiai jelentősége az volt, hogy a Jeruzsálem felé tartó nyugati út feletti ellenőrzést megszerezték a felkelők, tovább szűkítve ezzel a Jeruzsálemben állomásozó csapatok mozgásterét, akik utánpótlásra ezután egyedül dél felől számíthattak. Ekkorra a Jeruzsálem felé vezető négy útvonal közül az északi és nyugati már a felkelők ellenőrzése alatt állt, a keleti útvonalat ellenőrzés alatt tartó Jerikóban állomásozó helyőrség viszont önmagában kevés volt és passzivitásra volt kényszerítve.

Bar-Kochva szerint a zsidó felkelők sikerének egyik kulcsa a fegyelmezettség mellett az volt, hogy a felkelőknek jobb volt a hírszerzése és a vezetési rendszere.³⁹ A felkelők vezetési rendszeréről retrospektív módon következtetni tudunk a későbbi eseményekből: a vezető pozíciókat a felkelőknél rendre Matatiás és leszármazottjai töltötték be, ami egy elég sajátos megnyilvánulása a gerilla típusú hadikultúrának, melynek vezetői kvázi dinasztikus jellegűek vesznek fel.⁴⁰ További sajátos eleme a felkelésnek, hogy a felkelők kezdettől fogva képesek voltak a magasabb szintű szervezetség elérésére, mert rendelkeztek azokkal az előírásokkal, melyek erre biztos garanciát jelentettek,⁴¹ továbbá a nőket is be lehetett vonni a háborúba.⁴² Ezzel szemben a tartományi erők e téren részben multikulturális jellegűekből, másrészt a haderő ad hoc jellege miatt hátrányban voltak, és a lakosság

³⁶ SZABO Ernest: Operational issues of insurgency/counterinsurgency: The Maccabean Revolt School of advanced military studies United States Army Command and General Staff College Fort Leavenworth Kansas 1997p.17-19.

³⁷ HAJNAL Piroška Aszimmetrikus hadviselés sikerei a Makkabeus-felkelés első szakaszában (Kr.e. 167-164) in Hadtudományi Szemle VII.évf. 4. szám 2014 p.13-14.

³⁸ MAO Ce-Tung: On guerilla warfare University of Illinois Press 2000. p.46

³⁹ Bezalel BAR-KOCHVA: Judas Maccabaeus –The Jewish struggle against the Seleucids Cambridge University Press 1989. p. 219-221.

⁴⁰ Matatiás leszármazottjai, később Hasmónenus dinasztia néven vonulnak be történelembe, a fővezerséget és papi pozíciót megőrzik a családtagok, de kisebb kontingensek élén is a felkelés alatt rokonokat találunk.

⁴¹ A háború, mint szakrális esemény felfogása, eleve megköveteli a résztvevő számára a bizonyos mértékű formakonzervativizmust (1. szám 21.6, 2Sám11.11, Deut.23.10, Deut.23.15), melynek betartása feltételezi a fegyelmezettség magasabb szintjét.

⁴² Deut.22.5

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2015. VIII. évfolyam 3. szám

szemében lévő imázsukat negatívan befolyásolták a tartományi seregekhez csapódó rabszolga kereskedők.

A negyedik expedíció jelentősen eltért a korábbi három próbálkozástól: ezt maga Lysziasz, a Szeleukida Birodalom nyugati királya személyesen vezette, és szemben az előző három próbálkozással délről,⁴³ a logisztikai szempontból jobban biztosított irányból közelítette meg a felkelők kezére került területeket. A szövetséges Idumaea segítségével számolva, a judeai határon lévő stratégiai fontosságú Beth Zur városát ostrom alá vonta, de hamarosan hír érkezett IV. Antiókhosz Epiphanész váratlan haláláról, ami miatt Lysziasz a hadjáratának bejezéséről döntött. A visszavonulás azonban nem volt zökkenőmentes, a felkelők az „üss és fuss” elvet használva zavarták azt, ezzel semlegesítették az alkirályt, mellyel pedig megnyílt az út előttük Jeruzsálem felé. A felkelők elleni kudarc részben a két fél közti aszimmetriával magyarázható, de jelentős tényező volt az is, hogy a Szeleukidák által küldött expedíciós seregek, a hellenisztikus hadviselés tipikus szabályait követték ebben az atipikus konfliktusban. A tartományi vezetés a direkt megközelítést választva mindvégig egy döntő ütközettel igyekezett eldönteni a háborút: ez és egyéb stílusjegyei erősen hasonlítottak a későbbi mozgáscentrikus hadikultúrára. Megjegyzendő, hogy a hellenisztikus monarchiák háborúira egy-két kivételtől eltekintve⁴⁴ általánosan jellemző volt, hogy a szemben álló felek a kezdeményezést megszerezve, egy döntő ütközetben igyekeztek eldönteni az éppen aktuális hadjárat kérdését.

A Szeleukida vezetés jól érzékelte, hogy a győzelem kivívásának kulcskérdése a Jeruzsálemben állomásozó csapatok támogatása és megerősítése, ezzel a jeruzsálemi templom feletti kontroll biztosítása. Ennek ellenére egészen a negyedik expedícióig a direkt megközelítés útja volt mérvadó számukra, míg csak az alkirály, Lysziasz expedíciójánál volt megfigyelhető némi eltérés ebben, aki érzékelte a város megtartásának fontosságát, és bár lehetősége volt a védők felmentésére, csak IV. Antiókhosz Epiphanész halála írta felül váratlanul koncepcióját. A felkelők részéről a távlati cél sokkal konzisztensebb volt, mely a számukra ösztársadalmi legitimitációt jelentő jeruzsálemi templom feletti uralom megszerzése volt. Mivel a felkelés elején nem rendelkeztek megfelelő mennyiségű és minőségű haderővel az ostrom megkezdéséhez, ezért először a Jeruzsálemben állomásozó ellenséget igyekeztek meggyengíteni, amit az utánpótlás blokkolásával, vagyis indirekt megközelítéssel sikeresen kiviteleztek, előbb az északi és nyugati, majd a negyedik szeleukida expedíció után a déli útvonal ellenőrzésének a megszerzésével, megteremtették a lehetőséget jeruzsálemi templom felszabadításához.

Összegzésként elmondhatjuk, hogy a Makkabeus felkelés első szakasza során a felkelő zsidóságnak sikerült a gerilla hadikultúra egy sajátos manifesztációját létrehozni,

⁴³Bezalel BAR-KOCHVA: Judas Maccabaeus –The jewish struggle agaisnt the Seleucids Cambridge University Press 1989.p. 275-283.

⁴⁴ A tarentumi háború tipikusan ilyen volt (Kr.e.280-275), mert Pürrhosz hiába verte meg kétszer is a rómaiakat, és harmadjára döntetlenre kihozva, a háborút mégis elvesztette, vagy Mithridatész Eupátor hosszú háborúi Római Köztársaság ellen.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2015. VIII. évfolyam 3. szám

mely attribútumai az alábbiakban összegezhetők a vizsgált periódusban. A gerilla hadikultúra fajtája kezdetben a hagyománytisztelő csoportnak felelt meg, jellege azonban a katonai sikerekkel párhuzamosan lassacskán megváltoztak, és később a jeruzsálemi templom megtisztítása után egy saját teokratikus állam létrehozásában csúcsozott ki. A gerilla kultúra vezetésben megnyilvánuló szervezeti formájára a dinasztikus jelleg volt meghatározó, továbbá a hadikultúra megközelítési módja egyszerre tudott direkt és indirekt lenni. Az első két tartományi hadseregnél, Appóloniusz és Seron esetében a megsemmisítés, később a harmadik és negyedik expedíciós sereg ellen a kifárasztás dominált. További egyedi faktor, hogy vallási és jogi szféra jelentősen determinálta a felkelők rendelkezésére álló eszközöket, továbbá alapjaiban befolyásolja a szervezetségüket. A korszakban egyedi jelenségként jelentkezett továbbá, hogy a felkelők igyekeztek a saját társadalmi közegüket homogenizálni, mely törekvés az egész küzdelemre rányomta bélyegét, ugyanis a felkelők nemcsak a birodalom ellen viseltek, hanem a hellenizáltabb zsidók ellenében is.

FORRÁSOK

1. Agustinus De civitate Dei
2. Appianus Syriaca
3. Arrianus: Anabasis Alexandri
4. Diodoros Siculus Bibliotheca historica
5. Granius Licianus Anneles
6. Josephus Flavius Antiq
7. Makkabeusok könyve 1-2.
8. Malalas Chronographia
9. Mozes. Deut
10. Polybios Historiae
11. Porphyrios Contra Christianos (Jacoby FG rH)
12. Sraon Geographika
13. Sulpicius Severus: Chronica
14. Talmud
15. Titus Livius Ab urbe condita
16. Xenophon Anabasis
17. Zonaras Epitome Historiarum

BIBLIOGRÁFIA

1. BAR-KOCHVA, Bezalel: The Seleucid Army. Organization and Tactics in the Great Campaigns. New York (NY): Cambridge University Press, 2011., ISBN 9780521200080

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

2015. VIII. évfolyam 3. szám

2. BAR–KOCHVA, Bezalel: *Judas Maccabaeus. The Jewish Struggle Against the Seleucids.* New York (NY): Cambridge University Press, 1989., ISBN 9780521016834
3. BICKERMAN, Elias. *The God of the Maccabees: Studies on the Meaning and Origin of the Maccabean Revolt.* Translated by Horst R. Moehring. Studies in Judaism in Late Antiquity 32. Leiden, The Netherlands: Brill, 1979., ISBN: 9004059474
4. BRINGMANN, Klaus: *Hellenistische Reform und Religionsverfolgung in Judäa: Eine Untersuchung zur jüdisch-hellenistischen Geschichte (175–163 v. Chr.).* Abhandlungen der Akademie der Wissenschaften, philologisch-historische Klasse 3.132. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1983., ISBN 10: 3525824130
5. GERA, Dov,: *Judea and the Mediteranean Politics 219 to 161 Leiden* :B.C Brill, 1997., ISBN: 9789004094413
6. HAJNAL Pirooska: Aszimmetrikus hadviselés sikerei a Makkabeus-felkelés első szakaszában in (Kr.e. 167-164) *Hadtudományi Szemle VII.évf. 4. szám 2014 ISSN 2060-0437*
7. KOVÁCS Jenő: *Magyarország katonai stratégiája II OKTK tanulmány Budapest 1995.*
8. PORKOLÁB Imre: Aszimmetrikus hadviselés az ortodox és gerilla hadikultúra összecsapásai in *Hadtudomány, XV. évfolyam 4. szám, 2005 ISSN 1215-4121*
9. MA, Johh: *Re- examining Hannukah, The Marginalia Review of the Book 2013 < <http://marginalia.lareviewofbooks.org/re-examining-hanukkah/> [2015. 05. 23.]*
10. MAO Ce-Tung :*On guerilla warfare University of Illinois Press 2000., ISBN: 0252068920*
11. MORKHOLM, Otto: *Antiochus IV of Syria.* Koppenhága: Gyldendal 1966.
12. SECUNDA, Nick: *The seleucid army.* Reddish: Monvert Publications 1994., ISBN: 1874101027
13. SOLOMON, Norman.*Judaism and the ethics of war International review of the Red Cross vol.87 numb 858. June 2005.,/ISSN: 1816-3831*
14. SHULDINER, David Philip: *Of Moses and Marx: Folk Ideology and Folk History in the Jewish Labor Movement Westport : Bergin & Garvey 1999., ISBN : 0897896173*
15. SZABO Ernest: *Operational issues of insurgency/counterinsurgency: The Maccabean Revolt Fort Laevenworth Kansas: School of advanced military studies United States Army command and general Staff College 1997.*